

REKOMENDACIJOS

KOMISIJOS REKOMENDACIJA (ES) 2023/681

2022 m. gruodžio 8 d.

dėl įtariamųjų ir kaltinamųjų, kuriems taikomas kardomasis kalinimas, procesinių teisių ir dėl materialinių kalinimo sąlygų

EUROPOS KOMISIJA,

atsižvelgdama į Sutartį dėl Europos Sąjungos veikimo, ypač į jos 292 straipsnį,

kadangi:

- (1) vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties 2 straipsniu, Europos Sąjunga yra grindžiama pagarbos žmogaus orumui, laisvės, demokratijos, lygybės, teisinės valstybės ir pagarbos žmogaus teisėms, įskaitant mažumoms priklausančių asmenų teises, vertybėmis. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija) 1, 4 ir 6 straipsniuose nustatyta, kad žmogaus orumas yra neliečiamas ir jį reikia gerbti ir saugoti, kad niekas negali būti kankinamas, patirti nežmonišką ar žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamas ir kad kiekvienas asmuo turi teisę į laisvę ir saugumą. Chartijos 7 ir 24 straipsniuose įtvirtinta teisė į šeimos gyvenimą ir vaiko teisės. Chartijos 21 straipsnyje nustatyta, kad joks asmuo neturi būti diskriminuojamas. Chartijos 47 ir 48 straipsniuose pripažįstama teisė į veiksmingą teisinę gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą, nekaltumo prezumpcija ir teisė į gynybą. Chartijos 52 straipsnyje nustatyta, kad bet koks Chartijoje pripažintų pagrindinių teisių įgyvendinimo apribojimas turi būti numatytas įstatymuose ir nekeisti šių teisių ir laisvių esmės ir kad taip pat turi būti laikomasi būtinumo ir proporcingumo principų;
- (2) valstybės narės jau yra teisiškai įpareigosios laikytis esamų Europos Tarybos dokumentų dėl žmogaus teisių ir dėl kankinimų bei nežmoniško ar žeminančio elgesio uždraudimo, visų pirma – Europos konvencijos dėl žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos (toliau – EŽTK), prie šios konvencijos pridėtų protokolų, Europos žmogaus teisių teismo sprendimų ir 1987 m. Europos konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą. Visos valstybės narės taip pat yra Jungtinių Tautų konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą (UNCAT) šalys;
- (3) reikia atsižvelgti ir į įvairius kitus teisiškai neprivalomus dokumentus, kuriuose konkrečiau aprašomos asmenų, iš kurių atimta laisvė, teisės, ypač: Jungtinių Tautų lygmens dokumentus – Jungtinių Tautų standartines minimalias elgesio su kalintais taisykles (Nelsono Mandelos taisykles), Jungtinių Tautų standartines minimalias taisykles dėl priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu (Tokijo taisykles), Europos Tarybos lygmens dokumentus – Rekomendaciją Rec(2006)2-Rev dėl Europos kalėjimų taisyklių, Rekomendaciją Rec(2006)13 dėl kardomojo kalinimo naudojimo, jo sąlygų ir apsaugos nuo smurto priemonių taikymo, Rekomendaciją CM/Rec(2017)3 dėl Europos taisyklių, taikytinų viešosioms sankcijoms ir priemonėms, Rekomendaciją CM/Rec(2014)4 dėl elektroninio stebėjimo, Rekomendaciją CM/Rec(2010)1 dėl Europos Tarybos lygtinio atleidimo taisyklių ir Baltąją knygą dėl kalėjimų perpildymo;
- (4) parengta ir daugiau dokumentų apie konkrečias asmenų, iš kurių atimta laisvė, grupes, pirmiausia tai: Jungtinių Tautų lygmens dokumentai – Jungtinių Tautų taisyklės dėl nepilnamečių, iš kurių atimta laisvė, apsaugos ir Jungtinių Tautų taisyklės dėl elgesio su kalintomis moterimis ir moterims pažeidėjoms taikomų priemonių, nesusijusių su laisvės atėmimu (Bankoko taisyklės), Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (JT VTK), Europos Tarybos lygmens dokumentai – Rekomendacija CM/Rec(2008)11 dėl Europos taisyklių, susijusių su nepilnamečiais nusikaltėliais, kurių atžvilgiu taikomos sankcijos ar priemonės, Rekomendacija CM/Rec(2018)5 dėl kalinčių tėvų vaikų, Rekomendacija CM/Rec(2012)12 dėl užsieniečių kalinių ir tarptautinio nevyriausybinio lygmens dokumentai – Tarptautinės juristų komisijos ir Tarptautinės žmogaus teisių tarnybos parengti Principai dėl tarptautinės žmogaus teisių teisės taikymo seksualinės orientacijos ir lytinės tapatybės srityje (Džakartos principai);

- (5) Europos Sąjungos Teisingumo Teismas sprendime *Aranyosi/Căldăraru* ir paskesniuose sprendimuose ⁽¹⁾ pripažino kalėjimo sąlygų svarbą Tarybos pamatinio sprendimo 2002/584/TVR ⁽²⁾ dėl Europos arešto orderio tarpusavio pripažinimui ir veikimui. Europos žmogaus teisių teismas taip pat yra priėmęs sprendimą dėl prastų kalėjimo sąlygų poveikio Europos arešto veikimui ⁽³⁾;
- (6) 2018 m. gruodžio mėn. Tarybos išvadose dėl tarpusavio pripažinimo skatinimo stiprinant tarpusavio pasitikėjimą valstybės narės buvo paragintos naudotis kalėjimui alternatyviomis priemonėmis, kad būtų sumažintas jų kalėjimo įstaigose laikomų asmenų skaičius, taip skatinant įgyvendinti socialinės rehabilitacijos tikslą ir kartu atsižvelgiant į tai, kad tarpusavio pasitikėjimas dažnai sumažėja dėl prastų kalėjimo sąlygų ir perpildytų kalėjimų problemos ⁽⁴⁾;
- (7) 2019 m. gruodžio mėn. Tarybos išvadose dėl alternatyvių sulaikymui priemonių valstybės narės įpareigos nacionaliniu lygmeniu imtis tam tikrų veiksmų kalėjimo srityje, pavyzdžiui, patvirtinti kalėjimui alternatyvias priemones ⁽⁵⁾;
- (8) 2019 m. birželio mėn. Tarybos išvadose dėl radikalizacijos kalėjimuose prevencijos bei kovos su ja ir dėl veiksmų nusikaltėlių, nuteistų už terorizmą ir smurtinį ekstremizmą, atžvilgiu po jų paleidimo iš kalėjimo valstybės narės paragintos skubiai imtis veiksmingų priemonių šioje srityje ⁽⁶⁾;
- (9) Europos Parlamentas kelerius metus ragino Komisiją imtis veiksmų, kad būtų išspręsta kalėjimų materialinių sąlygų problema ir būtų užtikrinta, kad kardomasis kalėjimas ir toliau būtų taikomas kaip išimtinė priemonė, laikantis nekaltumo prezumpcijos. Šis prašymas pakartotas Europos Parlamento pranešime dėl Europos arešto orderio ⁽⁷⁾;
- (10) Komisijos prašymu ir Komisijai skyrus finansavimą Pagrindinių teisių agentūra sudarė kalėjimo sąlygų duomenų bazę. Ji pradėjo veikti 2019 m. gruodžio mėn. ir yra vieša ⁽⁸⁾. Agentūros sudarytoje Kalėjimo už baudžiamuosius nusikaltimus duomenų bazėje sukaupta informacija apie visose valstybėse narėse esančias kalėjimo sąlygas. Remiantis nacionaliniais, Sąjungos ir tarptautiniais standartais, teismų praktika ir stebėsenos ataskaitomis, duomenų bazėje pateikiama informacija apie tam tikrus pagrindinius kalėjimo sąlygų aspektus, įskaitant kameros plotą, sanitarines sąlygas, sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą ir apsaugą nuo smurto;
- (11) iš turimų statistinių duomenų apie Europos arešto orderį matyti, kad nuo 2016 m. beveik 300 atvejų valstybės narės atsisakė arba delsė jį vykdyti dėl priežasčių, susijusių su realia pagrindinių teisių pažeidimo rizika, įskaitant teisių pažeidimą dėl netinkamų materialinių kalėjimo sąlygų ⁽⁹⁾;
- (12) nacionalinės teisminės institucijos paprašė konkretesnių gairių, kaip elgtis tokiais atvejais. Specialistų nustatytos problemos yra susijusios su tuo, kad visoje Sąjungoje kalėjimo standartai yra nepakankamai suderinti, nevienodi ir nepakankamai aiškūs, o tai apsunkina teisminį bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose ⁽¹⁰⁾;

⁽¹⁾ 2016 m. balandžio 5 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Aranyosi ir Căldăraru*, C-404/15 ir C-659/15 PPU, ECLI:EU:C:2016:198; 2018 m. liepos 25 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Generalstaatsanwaltschaft*, C-220/18 PPU, ECLI:EU:C:2018:589, ir 2019 m. spalio 15 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Dimitru-Tudor Dorobantu*, C-128/18, ECLI:EU:C:2019:857.

⁽²⁾ 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimas 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos (OL L 190, 2002 7 18, p. 1).

⁽³⁾ 2021 m. kovo 25 d. sprendimas *Bivolaru ir Moldovan/Prancūzija*, 40324/16 ir 12623/17.

⁽⁴⁾ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14540-2018-INIT/lt/pdf>

⁽⁵⁾ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14075-2019-INIT/en/pdf>

⁽⁶⁾ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9727-2019-INIT/lt/pdf>

⁽⁷⁾ (2019/2207(INI)), priimtas 2021 m. sausio 20 d.

⁽⁸⁾ Žr. <https://fra.europa.eu/en/databases/criminal-detention>.

⁽⁹⁾ 2016–2019 m. laikotarpio duomenys. Daugiau informacijos pateikiama interneto svetainėje https://ec.europa.eu/info/publications/replies-questionnaire-quantitative-information-practical-operation-european-arrest-warrant_en.

⁽¹⁰⁾ Aukšto lygio konferencijos Europos arešto orderio klausimais, kurią 2020 m. rugsėjo mėn. surengė Europos Sąjungos Tarybai pirmininkavusi Vokietija, devintasis tarpusavio vertinimo ir išvadų etapas.

- (13) pusė valstybių narių, pateikusių Komisijai statistinius duomenis apie kalinimo įstaigose laikomų asmenų skaičių, nurodė patiriančios problemų dėl jų kalinimo įstaigų perpildymo, nes šių įstaigų užimtumas viršija 100 procentų. Prie kalinimo įstaigų perpildymo prisideda ir perteklinis ar nereikalingas kardomasis kalinimas ir jo trukmė, labai trukdantys gerinti kalinimo sąlygas;
- (14) svarbūs kardomojo kalinimo aspektai, pavyzdžiui, tai, ar kardomasis kalinimas yra taikomas kaip kraštutinė priemonė, ir sprendimų dėl kardomojo kalinimo peržiūra, įvairiose valstybėse narėse labai skiriasi ⁽¹¹⁾. Maksimali kardomojo kalinimo trukmė įvairiose valstybėse narėse taip pat yra nevienoda ir svyruoja nuo mažiau kaip vienu metų iki daugiau kaip penkerių metų ⁽¹²⁾. 2020 m. vidutinė kardomojo kalinimo trukmė įvairiose valstybėse narėse svyravo nuo 2 iki 13 mėnesių ⁽¹³⁾. Asmenų, kuriems taikomas kardomasis kalinimas, skaičius, palyginti su visu kalinių skaičiumi, įvairiose valstybėse narėse taip pat labai skiriasi ir svyruoja nuo mažiau kaip 10 % iki daugiau kaip 40 % ⁽¹⁴⁾. Tokie didžiuliai skirtumai bendroje ES laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje yra nepateisinami;
- (15) neseniai parengtose Europos Tarybos komiteto prieš kankinimą ir kitokią žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą atskaitose atkreipiamas dėmesys į tai, kad kai kuriose valstybėse narėse tam tikros rimtos problemos, pavyzdžiui, susijusios su netinkamu elgesiu, kalinimo įstaigų netinkamumu, taip pat tuo, kad nepakankamai užtikrinama prasminga veikla ir tinkamos sveikatos priežiūros paslaugos, tebėra neišspręstos;
- (16) taip pat pažymėtina, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas ir toliau konstatuoja, kad kalinimo srityje valstybės narės pažeidžia EŽTK 3 arba 5 straipsnį;
- (17) kadangi tarptautinės organizacijos yra parengusios labai daug įvairių rekomendacijų baudžiamojo kalinimo klausimais, atskiriams valstybių narių teisėjams ir prokurorams, kurie, prieš priimdami sprendimus pagal Europos arešto orderį ar nacionaliniu lygiu, turi įvertinti kalinimo sąlygas, ne visada lengva su jomis susipažinti;
- (18) siekiant stiprinti valstybių narių tarpusavio pasitikėjimą ir palengvinti teismų ir teisminių institucijų sprendimų tarpusavio pripažinimą, Sąjungoje, ypač laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje, reikalingi visų valstybių narių kalinimo sistemoms vienodai taikomi minimalieji Sąjungos standartai;

⁽¹¹⁾ Žr. Teisingumo ir vartotojų reikalų generalinis direktoratas, *Sulaikytų įtariamųjų ir kaltinamųjų teisės (tiriamoji studija), galutinė ataskaita*, Europos Sąjungos leidinių biuras, 2022 m., <https://data.europa.eu/doi/10.2838/293366>; Teisingumo ir vartotojų reikalų generalinis direktoratas, *Sulaikytų įtariamųjų ir kaltinamųjų teisės (tiriamoji studija). 2 priedas, šalių aprašai*, Europos Sąjungos leidinių biuras, 2022 m., <https://data.europa.eu/doi/10.2838/184080>.

⁽¹²⁾ Austrijoje, Vokietijoje, Danijoje, Estijoje, Latvijoje, Švedijoje ir Slovakijoje – mažiau negu 1 metai; Bulgarijoje, Graikijoje, Lietuvoje, Maltoje, Lenkijoje ir Portugalijoje – 1–2 metai; Čekijoje, Prancūzijoje, Ispanijoje, Kroatijoje ir Vengrijoje – nuo 2 iki 5 metų; Italijoje ir Rumunijoje – daugiau kaip 5 metai; Belgijoje, Kipre, Suomijoje, Airijoje, Liuksemburge, Nyderlanduose netaikomas joks terminas.

⁽¹³⁾ 2020 m. nuo šiek tiek mažiau nei 2 su puse mėnesio Maltoje iki beveik 13 mėnesių Slovėnijoje. Kiekvienos valstybės narės vidurkis: Austrijoje – 2,9 mėn.; Bulgarijoje – 6,5 mėn.; Čekijoje – 5,1 mėn.; Estijoje – 4,7 mėn.; Suomijoje – 3,7 mėn.; Graikijoje – 11,5 mėn.; Vengrijoje – 12,3 mėn.; Airijoje – 2,5 mėn.; Italijoje – 6,5 mėn.; Lietuvoje – 2,8 mėn.; Liuksemburge – 5,2 mėn.; Maltoje – 2,4 mėn.; Nyderlanduose – 3,7 mėn.; Portugalijoje – 11 mėn.; Rumunijoje – 5,3 mėn.; Slovakijoje – 3,9 mėn.; Slovėnijoje – 12,9 mėn.; Ispanijoje – 5,9 mėn.; 2020 m. duomenų apie Belgiją, Daniją, Prancūziją, Latviją, Lenkiją, Vokietiją, Kroatiją, Kiprą ir Švediją nebuvo.

⁽¹⁴⁾ 2019 m. Bulgarijoje, Čekijoje ir Rumunijoje – mažiau negu 10 %, Liuksemburge – daugiau kaip 45 %

- (19) siekiant stiprinti valstybių narių pasitikėjimą viena kitos baudžiamosios justicijos sistemomis ir taip gerinti sprendimų baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimą, jau priimtos šešios priemonės dėl procesinių teisių baudžiamajame procese, tiksliau, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2010/64/ES⁽¹⁵⁾, 2012/13/ES⁽¹⁶⁾, 2013/48/ES⁽¹⁷⁾, (ES) 2016/343⁽¹⁸⁾, (ES) 2016/800⁽¹⁹⁾ ir (ES) 2016/1919⁽²⁰⁾ ir 2013 m. lapkričio 27 d. Komisijos rekomendacija dėl procesinių garantijų pažeidžiamiesiems asmenims, įtariamiems ar kaltinamiems baudžiamosiose bylose⁽²¹⁾. Šiomis priemonėmis siekiama užtikrinti, kad asmenų, įtariamų ir kaltinamų baudžiamosiose bylose, įskaitant tuos atvejus, kai taikomas kardomasis kalinimas, procesinės teisės būtų gerbiamos. Todėl minėtose direktyvose nustatytos specialios įtariamųjų ir kaltinamųjų, iš kurių atimta laisvė, procesinės apsaugos priemonės. Direktyvoje (ES) 2016/800 išdėstytos konkrečios nuostatos dėl vaikų kardomojo kalinimo. Jomis siekiama užtikrinti vaikų, kuriems taikoma tokia procesinės prievartos priemonė, gerovę. Minėtomis direktyvomis ir 2013 m. rekomendacija įtvirtintus procesinių teisių standartus ir Direktyvoje (ES) 2016/800 nustatytus atitinkamus vaikų, kuriems taikomas kardomasis kalinimas, materialinių kalinimo sąlygų standartus reikia papildyti;
- (20) Komisija siekia apibendrinti šiuos Europos Tarybos struktūroje parengtus minimalius standartus ir Teisingumo Teismo bei Europos žmogaus teisių teismo praktiką ir tais standartais bei praktika remtis. Todėl reikia parengti tam tikrų minimalių standartų dėl įtariamųjų ir kaltinamųjų, kuriems taikomas kardomasis kalinimas, procesinių teisių ir materialinių kalinimo sąlygų apžvalgą pagrindinėse prioritetinėse valstybių narių teismo bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose srityse;
- (21) šioje rekomendacijoje pateikiamos gairės dėl įtariamųjų ir kaltinamųjų, kuriems taikomas kardomasis kalinimas, procesinių teisių turėtų apimti pagrindinius standartus dėl kardomojo kalinimo taikymo kaip kraštutinės priemonės, kalinimui alternatyvių priemonių, pagrindų taikyti kardomąjį kalinimą, sprendimų priėmimo teisminėse institucijose reikalavimų, periodinės kardomojo kalinimo peržiūros, įtariamojo ar kaltinamojo išklauso prieš priimant sprendimus dėl kardomojo kalinimo, veiksmingos teisinės gynybos ir teisės teikti skundus, kardomojo kalinimo trukmės ir kardomojo kalinimo laiko pripažinimo ir išskaičiavimo iš galutinės bausmės laikotarpio;
- (22) gairėse dėl materialinių kalinimo sąlygų reikėtų išdėstyti pagrindinius standartus dėl gyvenamojo ploto, kalinių paskirstymo, higienos ir sanitarijos, maitinimo, pagal kalinimo režimus mankštinimuisi, veiklai ne kameroje, darbui ir mokymuisi taikomos tvarkos, sveikatos priežiūros, smurto ir netinkamo elgesio prevencijos, ryšių su išoriniu pasauliu, galimybės gauti teisinę pagalbą, prašymų ir skundų procedūrų, tikrinimo ir stebėjimo. Taip pat reikėtų pateikti gaires dėl asmenų, kurie dėl laisvės atėmimo tampa ypač pažeidžiami, tiksliau, dėl moterų, vaikų, neįgaliųjų arba sunkios sveikatos būklės asmenų, LGBTIQ asmenų ir užsienio piliečių teisių apsaugos ir radikalizacijos kalėjimuose prevencijos;

⁽¹⁵⁾ 2010 m. spalio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/64/ES dėl teisės į vertimo žodžiu ir raštu paslaugas baudžiamajame procese (OL L 280, 2010 10 26, p. 1).

⁽¹⁶⁾ 2012 m. gegužės 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/13/ES dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese (OL L 142, 2012 6 1, p. 1).

⁽¹⁷⁾ 2013 m. spalio 22 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2013/48/ES dėl teisės turėti advokatą vykstant baudžiamajam procesui ir Europos arešto orderio vykdymo procedūroms ir dėl teisės reikalauti, kad po laisvės atėmimo būtų informuota trečioji šalis, ir teisės susisiekti su trečiaisiais asmenimis ir konsulinėmis įstaigomis laisvės atėmimo metu (OL L 294, 2013 11 6, p. 1).

⁽¹⁸⁾ 2016 m. kovo 9 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/343 dėl tam tikrų nekaltumo prezumpcijos ir teisės dalyvauti nagrinėjant baudžiamąją bylą teisme aspektų užtikrinimo (OL L 65, 2016 3 11, p. 1).

⁽¹⁹⁾ 2016 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/800 dėl procesinių garantijų vaikams, kurie baudžiamajame procese yra įtariamieji ar kaltinamieji (OL L 132, 2016 5 21, p. 1).

⁽²⁰⁾ 2016 m. spalio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/1919 dėl teisinės pagalbos įtariamiesiems ir kaltinamiesiems vykstant baudžiamajam procesui ir prašomiems perduoti asmenims vykstant Europos arešto orderio vykdymo procedūroms (OL L 297, 2016 11 4, p. 1).

⁽²¹⁾ OL C 378, 2013 12 24, p. 8.

- (23) kardomasis kalinimas visada turėtų būti skiriamas kaip kraštutinė priemonė, įvertinus konkretų atvejį. Turėtų būti numatytos ir, kai galima, taikomos kuo įvairesnės mažiau ribojančios kalinimui alternatyvios priemonės (toliau – alternatyvios priemonės). Valstybės narės taip pat turėtų užtikrinti, kad sprendimai dėl kardomojo kalinimo nebūtų diskriminuojantys ir nebūtų priimami automatiškai, remiantis tam tikromis įtariamųjų ir kaltinamųjų savybėmis, pavyzdžiui, tuo, kad jie yra užsienio piliečiai;
- (24) tinkamos kalinimo sąlygos yra itin svarbios asmenų, iš kurių atimta laisvė, teisių ir orumo apsaugai ir kankinimų, nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo (netinkamo elgesio) pažeidimų prevencijai;
- (25) siekdamas užtikrinti tinkamus kalinimo standartus, valstybės narės, atsižvelgdamos į Europos Tarybos komiteto prieš kankinimą (CPT) rekomendacijas ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, turėtų kiekvienam kaliniui suteikti minimalų asmeninės gyvenamosios erdvės plotą;
- (26) iš asmenų atėmus laisvę, jie tampa ypač pažeidžiami smurtui, netinkamam elgesiui ir socialinei izoliacijai. Siekiant užtikrinti jų saugumą ir padėti jiems socialiai reintegruoti, paskirstant ir atskiriant kalinius reikėtų atsižvelgti į kalinimo režimų skirtumus, taip pat į tai, kad itin pažeidžiamus kalinius būtina apsaugoti nuo smurto;
- (27) pagal kalinimo režimus neturėtų būti nepagrįstai ribojama kalinių judėjimo kalinimo įstaigoje laisvė ir jų galimybės mankštintis, būti lauko erdvėse, užsiimti prasminga veikla ir bendrauti, kad kaliniai išsaugotų savo fizinę ir psichikos sveikatą ir būtų skatinama jų socialinė reintegracija;
- (28) kalinimo įstaigoje padarytų nusikaltimų aukos dažnai turi ribotas galimybes kreiptis į teismus, nors valstybės narės yra įpareigos numatyti veiksmingas teisių gynimo priemones, jei tokių asmenų teisės pažeidžiamos. 2020–2025 m. ES strategijoje dėl nusikaltimų aukų teisių valstybėms narėms rekomenduojama užtikrinti veiksmingą pažeistų kalinių teisių gynybą, taip pat taikyti apsaugos ir paramos priemones. Teisinė pagalba ir prašymų bei skundų pateikimo mechanizmai turėtų būti lengvai prieinami, konfidencialūs ir veiksmingi;
- (29) visuose sprendimuose dėl tam tikrų grupių kalinių, įskaitant moteris, vaikus, vyresnius asmenis, neįgaliuosius, sunkios sveikatos būklės asmenis, LGBTIQ asmenis, rasinei ar etninei mažumai priklausančius asmenis ir užsienio piliečius, kalinimo valstybės narės turėtų atsižvelgti į specialiuosius tų asmenų poreikius. Ypač tais atvejais, kai kalinami vaikai, visada pirmiausia turi būti atsižvelgiama į vaiko interesus;
- (30) valstybės narės turėtų imtis veiksmingų priemonių nusikaltėlių teroristų ir smurtinių ekstremistų atžvilgiu, kad kalėjimuose neplistų radikalizacija, ir įgyvendinti rehabilitacijos ir reintegracijos strategijas, atsižvelgdamos į tai, kad nusikaltėliai teroristai ir smurtiniai ekstremistai arba atliekant bausmę radikalizuoti nusikaltėliai kelia pavojų ir kad dalis šių nusikaltėlių netrukus išeis į laisvę;
- (31) šioje rekomendacijoje apžvelgiami tik kai kurie standartai, tad šią rekomendaciją reikėtų aiškinti atsižvelgiant į išsamesnes gaires, pateiktas Europos Tarybos standartuose, Teisingumo Teismo ir Europos žmogaus teisių teismo sprendimuose, ir ši rekomendacija nedaro poveikio minėtoms gairėms ir sprendimams. Ji nedaro poveikio šiuo metu galiojantiems ir būsimiems Sąjungos teisės aktams. Ji taip pat nedaro poveikio autoritetingam Sąjungos teisės aiškinimui, kurį gali pateikti Europos Sąjungos Teisingumo Teismas;
- (32) ši rekomendacija taip pat turėtų palengvinti Europos arešto orderių vykdymą pagal Pamatinį sprendimą 2002/584/TVR, taip pat teismų sprendimų pripažinimą ir nuosprendžių, priimtų pagal Tarybos pamatinį sprendimą 2008/909/TVR ⁽²²⁾ dėl nuosprendžių baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo principo taikymo skiriant laisvės atėmimo bausmes ar su laisvės atėmimu susijusias priemones, siekiant jas vykdyti Europos Sąjungoje, vykdymo užtikrinimą;

⁽²²⁾ 2008 m. lapkričio 27 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2008/909/TVR dėl nuosprendžių baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo principo taikymo skiriant laisvės atėmimo bausmes ar su laisvės atėmimu susijusias priemones, siekiant jas vykdyti Europos Sąjungoje (OL L 327, 2008 12 5, p. 27).

- (33) Šia rekomendacija gerbiama ir stiprinama Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje pripažintos pagrindinės teisės. Šia rekomendacija ypač siekiama stiprinti pagarbą žmogaus orumui, teisę į laisvę, šeimos gyvenimą, vaiko teises ir teisę į veiksmingą teisinę gynybą bei teisingą bylos nagrinėjimą, taip pat nekaltumo prezumpciją ir teisę į gynybą;
- (34) šios rekomendacijos nuostatas dėl tinkamų priemonių siekiant užtikrinti neįgaliųjų teises veiksmingai kreiptis į teismą, reikėtų aiškinti atsižvelgiant į Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijoje, kurios šalimi yra ir Europos Sąjunga bei jos valstybės narės, nustatytas teises ir pareigas. Be to, reikėtų užtikrinti, kad tuo atveju, jei laisvė atimama iš neįgaliųjų baudžiamojoje byloje, tie asmenys turi teisę į garantijas pagal tarptautinę žmogaus teisių teisę vienodomis sąlygomis su kitais asmenimis ir jų atžvilgiu turi būti laikomasi Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos tikslų ir principų, įskaitant tai, kad jiems turi būti suteikta tinkama specialiuosius jų poreikius atitinkanti gyvenamoji vieta ir užtikrintas prieinamumas,

PRIĖMĖ ŠIĄ REKOMENDACIJĄ:

REKOMENDACIJOS TIKSLAS

- (1) Šioje rekomendacijoje išdėstytos valstybėms narėms skirtos gairės, kad valstybės narės imtųsi veiksmingų, tinkamų ir proporcingų priemonių visų baudžiamosiose bylose įtariamųjų ir kaltinamųjų, iš kurių atimta laisvė, teisėms (tiek asmenų, kuriems taikomas kardomasis kalinimas, procesinėms teisėms, tiek teisėms, susijusioms su materialinėmis kalinimo sąlygomis) stiprinti, siekiant užtikrinti, kad su asmenimis, iš kurių atimta laisvė, būtų elgiamasi gerbiant jų orumą, jų pagrindinės teisės būtų saugomos, o laisvės atėmimas būtų taikomas tik kaip kraštutinė priemonė.
- (2) Šioje rekomendacijoje apibendrinami pagal esamą nacionalinio, Sąjungos ir tarptautinio lygmens politiką nustatyti valstybių narių teisminei bendradarbiavimui baudžiamosiose bylose labai svarbūs standartai dėl asmenų, iš kurių baudžiamosiose bylose atimta laisvė, teisių.
- (3) Valstybės narės gali užtikrinti aukštesnio lygio apsaugą išplėsdamos šioje rekomendacijoje išdėstytas gaires. Tokia aukštesnio lygio apsauga neturėtų sudaryti kliūčių teisminių institucijų sprendimų tarpusavio pripažinimui, kurių šiomis gairėmis siekiama palengvinti. Apsaugos lygis niekada neturėtų būti žemesnis už Chartijoje arba EŽTK nustatytus standartus, kaip išaiškinta Teisingumo Teismo ir Europos žmogaus teisių teismo praktikoje.

SĄVOKŲ APIBRĖŽTYS

- (4) Šioje rekomendacijoje sąvoka „kardomasis kalinimas“ turėtų būti suprantama kaip bet koks asmens, įtariamo ar kaltinamo baudžiamojoje byloje, kalinimo, kurį skyrė teisminė institucija iki apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, laikotarpis. Pradinis laisvės atėmimas, kai laisvę atima policijos arba teisėsaugos pareigūnas (arba kitas tokius įgaliojimus turintis asmuo) tam, kad įtariamąjį ar kaltinamąjį būtų galima apklausti prieš priimančią sprendimą dėl kardomojo kalinimo, neturėtų būti laikomas kardomuoju kalinimu.
- (5) Šioje rekomendacijoje sąvoka „alternatyvios priemonės“ turėtų būti suprantama kaip mažiau ribojančios kalinimui alternatyvios priemonės.
- (6) Šioje rekomendacijoje sąvoka „kalinys“ turėtų būti suprantama kaip apimanti asmenis, iš kurių atimta laisvė, jiems pritaikius kardomąjį kalinimą, ir nuteistus asmenis, atliekančius įkalinimo bausmę. Sąvoka „kalinimo įstaiga“ turėtų būti suprantama kaip bet koks kalėjimas ar kita įstaiga, skirta kaliniams, kaip apibrėžta šioje rekomendacijoje, laikyti.
- (7) Šioje rekomendacijoje sąvoka „vaikas“ turėtų būti suprantama kaip asmuo iki 18 metų amžiaus.

- (8) Šioje rekomendacijoje sąvoka „jaunuolis“ turėtų būti suprantama kaip asmuo nuo 18 iki 21 metų amžiaus.
- (9) Šioje rekomendacijoje sąvoka „neįgalieji“ turėtų būti suprantama pagal Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos 1 straipsnį kaip asmenys, turintys ilgalaikių fizinių, psichikos, intelekto ar jutimo sutrikimų, kurie sąveikaudami su įvairiomis kliūtimis gali trukdyti šiems asmenims visapusiškai ir veiksmingai dalyvauti visuomenėje lygiai su kitais asmenimis.

BENDRIEJI PRINCIPAI

- (10) Valstybės narės kardomąjį kalinimą turėtų naudoti tik kaip kraštutinę priemonę. Pirmenybė turėtų būti teikiama kalinimui alternatyvioms priemonėms, ypač tada, kai už nusikalstamą veiką būtų baudžiama tik trumpu įkaliniu arba kai nusikaltėlis yra vaikas.
- (11) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad su kaliniais būtų elgiamasi pagarbiai, gerbiant jų orumą ir laikantis visų atitinkamų žmogaus teisių srities įpareigojimų, įskaitant kankinimo, kitokio nežmoniško ar žeminančio elgesio ar baudimo draudimą, nustatytą Europos žmogaus teisių konvencijos 3 straipsnyje ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių konvencijos 4 straipsnyje.
- (12) Valstybės narės yra raginamos kalinimą valdyti taip, kad kaliniams būtų lengviau socialiai reintegruoti, taip siekiant užkirsti kelią recidyvizmui.
- (13) Valstybės narės turėtų taikyti šią rekomendaciją, neskirstydamos asmenų pagal jokių požymius, t. y. pagal rasinę ar etninę kilmę, odos spalvą, lytį, amžių, negalią, seksualinę orientaciją, kalbą, religiją, politinę ar kitokią nuomonę, pilietybę ar socialinę kilmę, turtą, gimimą ar kitą statusą.

MINIMALŪS ĮTARIAMŲJŲ IR KALTINAMŲJŲ, KURIEMS TAIKOMAS KARDOMASIS KALINIMAS, PROCESINIŲ TEISIŲ STANDARTAI

Kardomasis kalinimas kaip kraštutinė priemonė ir alternatyvos kalinimui

- (14) Valstybės narės turėtų skirti kardomąjį kalinimą kaip kraštutinę priemonę tik tada, kai tai būtina reikalinga, atsižvelgdamos į konkrečias kiekvieno atvejo aplinkybes. Kai galima, valstybės narės tuo tikslu turėtų taikyti alternatyvias priemones.
- (15) Valstybės narės turėtų laikytis prezumpcijos, pagal kurią pirmenybė būtų teikiama paleidimui į laisvę. Valstybės narės turėtų reikalauti, kad kompetentingos nacionalinės institucijos prisiimtų kardomojo kalinimo būtinybės įrodinėjimo pareigą.
- (16) Tam, kad kardomuoju kalinimu nebūtų naudojamosi netinkamai, valstybės narės turėtų numatyti kuo daugiau alternatyvių priemonių, pavyzdžiui, alternatyvias priemones, nurodytas Tarybos pamatiniame sprendime 2009/829/TVR ⁽²³⁾ dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo sprendimams dėl kardomųjų priemonių Europos Sąjungos valstybėse narėse kaip alternatyvos kardomajam kalinimui.
- (17) Tokios priemonės galėtų būti: a) įpareigojimas atvykti į teisminę instituciją, jeigu ir kai to bus pareikalauta, netrukdyti vykdyti teisingumo, nesiimti tam tikrų veiksmų, įskaitant veiksmus, susijusius su profesija arba tam tikrais darbo santykiais; b) reikalavimai kasdien arba periodiškai užsiregistruoti teisminėje institucijoje, policijoje ar kitoje institucijoje; c) reikalavimai sutikti su teisminės institucijos paskirtos tarnybos vykdomu stebėjimu; d) reikalavimai sutikti su elektroniniu stebėjimu; e) reikalavimai gyventi nurodytu adresu, nustatius sąlygas dėl to, kiek valandų turi būti ten praleista, arba tokių sąlygų nustačius; f) reikalavimai neišvykti arba be leidimo nesilankyti nurodytose

⁽²³⁾ 2009 m. spalio 23 d. Tarybos pamatinis sprendimas 2009/829/TVR dėl tarpusavio pripažinimo principo taikymo sprendimams dėl kardomųjų priemonių Europos Sąjungos valstybėse narėse kaip alternatyvos kardomajam kalinimui (OL L 294, 2009 11 11, p. 20).

vietose ar rajonuose; g) reikalavimai be leidimo nesusitikti su nurodytais asmenimis; h) reikalavimai atiduoti pasą ar kitus tapatybės dokumentus; ir i) reikalavimai suteikti arba užtikrinti finansines ir kitokios formos garantijas būsimam teismo procesui vykdyti.

- (18) Valstybės narės taip pat turėtų reikalauti, kad tais atvejais, kai asmuo paleidžiamas į laisvę už finansinį užstatą, užstato suma būtų proporcinga įtariamojo arba kaltinamojo ištekliams.

Pagrįstas įtarimas ir kardomojo kalinimo pagrindai

- (19) Valstybės narės kardomąjį kalinimą turėtų skirti tik tada, jei, atidžiai įvertinusios konkretų atvejį, pagrįstai įtaria, kad įtariamasis padarė atitinkamą nusikalstamą veiką, ir tik tada, jei yra šie teisiniai kardomojo kalinimo pagrindai: a) pasislėpimo pavojus; b) nusikalstamos veikos pasikartojimo pavojus; c) pavojus, kad įtariamasis ar kaltinamasis trukdys teisingumui; d) grėsmės viešajai tvarkai pavojus.
- (20) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad, vertinant bet kurį pavojų, būtų remiamasi konkrečiomis atitinkamo atvejo aplinkybėmis, o ypač būtų atsižvelgiama į: a) įtariamos nusikalstamos veikos pobūdį ir sunkumą; b) bausmę, kuri greičiausiai būtų skirta, jei būtų priimtas apkaltinamasis nuosprendis; c) įtariamojo amžių, sveikatą, charakterį, ankstesnį teistumą, asmenines ir socialines aplinkybes, ypač ryšius bendruomenėje; d) įtariamojo elgesį, ypač tai, kaip jis vykdė bet kuriuos jiems nustatytus įpareigojimus per ankstesnius baudžiamuosius procesus. To, kad įtariamasis nėra valstybės, kurioje įtariama nusikalstama veika, pilietis arba neturi sąsajų su ta valstybe, savaime nepakanka padaryti išvadai, kad kyla pabėgimo pavojus.
- (21) Valstybės narės yra skatinamos kardomąjį kalinimą skirti tik už nusikalstamas veikas, už kurias baudžiama ne trumpesne kaip 1 metų laisvės atėmimo bausme.

Sprendimų dėl kardomojo kalinimo motyvavimas

- (22) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad kiekvienas teisminės institucijos sprendimas skirti kardomąjį kalinimą, pratęsti kardomąjį kalinimą arba skirti alternatyvias priemones būtų tinkamai motyvuotas, pagrįstas ir priimtas remiantis konkrečiomis įtariamojo ar kaltinamojo aplinkybėmis, pateisinančiomis jų įkalinimą. Asmeniui, dėl kurio priimamas toks sprendimas, turėtų būti pateikta sprendimo kopija, o sprendime taip pat turėtų būti nurodyta, dėl kokių motyvų pripažinta, kad kardomajam kalinimui alternatyvių priemonių taikyti netikslinga.

Periodinė kardomojo kalinimo peržiūra

- (23) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad teisminė institucija periodiškai peržiūrėtų, ar pagrindai, kuriais remiantis įtariamajam ar kaltinamajam yra taikomas kardomasis kalinimas, tebegalioja. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad asmens kalinimo pagrindams išnykus, įtariamasis ar kaltinamasis būtų nepagrįstai nedelsiant išleistas į laisvę.
- (24) Valstybės narės turėtų leisti, kad sprendimų dėl kardomojo kalinimo periodinė peržiūra būtų inicijuojama atsakovo prašymu arba *ex officio*, teisminės institucijos iniciatyva.
- (25) Valstybės narės iš esmės turėtų užtikrinti, kad peržiūros būtų atliekamos ne rečiau kaip kas 1 mėnesį, išskyrus tuos atvejus, kai įtariamasis ar kaltinamasis turi teisę bet kuriuo metu pateikti prašymą dėl išleidimo į laisvę ir į tai, kad sprendimas dėl jo prašymo būtų priimtas nedelsiant.

Įtariamojo ar kaltinamojo išklausymas

- (26) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad įtariamasis ar kaltinamasis asmeniškai arba per teisinį atstovą būtų išklausytas kompetentingoje teisminėje institucijoje, priimančioje sprendimą dėl kardomojo kalinimo, surengus žodinį bylos nagrinėjimą pagal rungimosi principą. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad sprendimai dėl kardomojo kalinimo būtų priimti nepagrįstai nedelsiant.

- (27) Valstybės narės turėtų ginti įtariamąjį ar kaltinamąjį teisę į tai, kad teismo procesas būtų surengtas per protingą laiką. Valstybės narės ypač turėtų užtikrinti, kad bylos, kuriose skirtas kardomasis kalinimas, būtų nagrinėjamos skubos tvarka ir su deramu stropumu.

Veiksmingos teisių gynimo priemonės ir teisė pateikti skundą

- (28) Valstybės narės turėtų garantuoti, kad įtariamieji arba kaltinamieji, iš kurių atimta laisvė, galėtų kreiptis į teismą, kuris yra kompetentingas nagrinėti jų kalinimo teisėtumą, ir, jei tai tikslinga, priimti sprendimą dėl tų asmenų išleidimo į laisvę.
- (29) Įtariamiesiems arba kaltinamiesiems, kurių atžvilgiu priimtas sprendimas dėl kardomojo kalinimo, valstybės narės turėtų suteikti teisę jį apskųsti ir turėtų informuoti tuos asmenis apie tokią teisę, kai priimamas sprendimas.

Kardomojo kalinimo trukmė

- (30) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad kardomojo kalinimo trukmė neviršytų bausmės, kuri gali būti skirta už atitinkamą nusikalstamą veiką ir nebūtų tai bausmei neproporcinga.
- (31) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad skirto kardomojo kalinimo trukmė nepažeistų sulaikyto asmens teisės į tai, kad jo teismas būtų surengtas per protingą laikotarpį.
- (32) Bylas dėl asmenų, kuriems taikomas kardomasis kalinimas, valstybės narės turėtų nagrinėti pirmumo tvarka.

Kardomojo kalinimo laiko išskaičiavimas iš galutinės bausmės laikotarpio

- (33) Valstybės narės turėtų išskaičiuoti bet kokio kardomojo kalinimo, kuris buvo taikytas iki apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo, trukmę iš bet kokios vėliau priteistos įkalinimo bausmės laikotarpio, įskaitant tuos atvejus, kai kardomasis kalinimas yra vykdomas alternatyviomis priemonėmis.

MINIMALŪS MATERIALINIŲ KALINIMO SĄLYGŲ STANDARTAI

Gyvenamoji patalpa

- (34) Valstybės narės kiekvienam kaliniui vienvietėse kamerose turėtų skirti ne mažesnę kaip 6 m² plotą, daugiavietėse kamerose – ne mažesnę kaip 4 m² plotą. Valstybės narės turėtų garantuoti, kad absoliutus kiekvienam kaliniui tenkančios asmeninės erdvės minimumas būtų ne mažesnis kaip 3 m² vienam kaliniui, taip pat ir daugiavietėse kamerose. Jeigu vienam kaliniui suteikiamas plotas yra mažesnis negu 3 m², atsiranda stipri EŽTK 3 straipsnio pažeidimo prielaida. Apskaičiuojant suteikiamą plotą, įskaičiuojamas baldų užimamas plotas, tačiau neįskaičiuojamas sanitarinių įrenginių užimamas plotas.
- (35) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad išimtiniais atvejais, kai vienam kaliniui suteikiamas plotas sumažinamas daugiau negu iki absoliutaus minimumo, kuris yra 3 m², tas plotas būtų sumažinamas trumpam, retai, nedaug, kartu užtikrinus pakankamą judėjimo laisvę ir tinkamą veiklą už kameros ribų. Valstybės narės taip pat turėtų užtikrinti, kad tokiais atvejais bendros kalinimo sąlygos kalinimo įstaigoje būtų tinkamos ir kad nebūtų kitų atitinkamo asmens kalinimo sąlygas bloginančių veiksnių, pavyzdžiui, kitų minimalių kameros struktūrinių reikalavimų ar sanitarinių įrenginių trūkumų.
- (36) Valstybės narės turėtų garantuoti, kad į kalinių kameras patektų natūrali šviesa ir šviežias oras.

Paskirstymas

- (37) Valstybės narės yra skatinamos užtikrinti, o jei kalinamas vaikas – turėtų užtikrinti, kad kaliniai, jeigu galima, būtų paskirstyti taip, kad jų kalinimo įstaiga būtų kuo arčiau jų namų ar kitų asmens socialinei reabilitacijai tinkamų vietų.

- (38) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad asmenys, kuriems taikomas kardomasis kalinimas, būtų laikomi atskirai nuo nuteistų kalinių. Moterys ir vyrai turėtų būti laikomi atskirai. Vaikai neturėtų būti kalinami kartu su suaugusiaisiais, nebent būtų laikoma, kad tai atitinka vaiko interesus.
- (39) Kalinamam vaikui, kuriam sukanka 18 metų ir, jei tai tikslinga, jaunuoliams iki 21 metų amžiaus valstybės narės, jeigu tam yra pagrindo, turėtų suteikti galimybę ir toliau kalėti atskirai nuo kitų kalinamų suaugusiųjų, atsižvelgdamos į atitinkamo asmens aplinkybes ir jeigu tai atitinka vaikų, kurie yra kalinami su tuo asmeniu, interesus.

Higienos ir sanitarinės sąlygos

- (40) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad kaliniai galėtų visą laiką naudotis sanitariniais įrenginiais ir jiems būtų suteikta pakankamai privatumo, įskaitant tai, kad daugiavietėse kamerose sanitariniai įrenginiai turėtų būti tinkamai atskirti nuo gyvenamosios erdvės.
- (41) Valstybės narės turėtų nustatyti veiksmingas dezinfekcijos ir fumigacijos priemones, kad būtų laikomasi tinkamų higienos standartų. Valstybės narės taip pat turėtų užtikrinti, kad kaliniams būtų išduoti pagrindiniai sanitariniai produktai, įskaitant higieniškus rankšluosčius, ir kad kamerose būtų galima naudotis šiltu tekančiu vandeniu.
- (42) Valstybės narės turėtų suteikti kaliniams tinkamus švarius drabužius ir patalynę, taip pat suteikti priemonių šių daiktų švarai palaikyti.

Maitinimas

- (43) Valstybės narės turėtų užtikrinti pakankamą ir kokybišką kalinių maitinimą, kuris atitiktų kalinių mitybos poreikius, ir kad maistas būtų ruošiamas ir patiekiamas higieniškomis sąlygomis. Valstybės narės taip pat turėtų garantuoti, kad kaliniams visą laiką būtų prieinamas švarus geriamasis vanduo.
- (44) Valstybės narės turėtų skirti kaliniams maistingą maitinimą, kuris atitiktų kalinių amžių, negalią, sveikatos, fizinę būklę, religiją, kultūrą ir darbo pobūdį.

Ne kameroje ir lauke praleidžiamas laikas

- (45) Valstybės narės turėtų leisti kaliniams mankštintis lauke bent 1 valandą per dieną, taip pat turėtų suteikti tam tinkamas erdvas patalpas bei įrangą.
- (46) Valstybės narės turėtų leisti kaliniams pagrįstą kiekį laiko praleisti ne kameroje, kad kaliniai galėtų dirbti, mokytis, užsiimti laisvalaikio veikla, kuri yra būtina jų žmogiškajam ir socialiniam bendravimui. Kad nebūtų pažeistas kankinimo, nežmogiško ar žeminančio elgesio ar baudimo draudimas, valstybės narės turėtų užtikrinti, kad visos šios taisyklės išimtys, taikomos pagal specialius saugumo režimus ir priemones, įskaitant kalinimą vienutėje, būtų būtinos ir proporcingos.

Sulaikytų asmenų darbas ir švietimas siekiant pagerinti jų socialinę reintegraciją

- (47) Valstybės narės turėtų investuoti į kalinių socialinę rehabilitaciją, atsižvelgdamos į jų individualius poreikius. Tuo tikslu valstybės narės turėtų stengtis suteikti jiems naudingą atlyginamo darbo. Siekdamos paskatinti sėkmingą sulaikytųjų asmenų reintegraciją į visuomenę ir darbo rinką, valstybės narės pirmenybę turėtų teikti darbu, į kurį įeina profesinis mokymas.
- (48) Kad padėtų kaliniams pasiruošti išleidimui į laisvę ir kad jiems būtų lengviau reintegrotis į visuomenę, valstybės narės turėtų užtikrinti, kad visi kaliniai galėtų dalyvauti saugiose, įtraukiose ir prieinamose jų asmeninius poreikius atitinkančiose švietimo programose (įskaitant nuotolinį mokymąsi) ir kad kartu būtų atsižvelgiama į jų siekius.

Sveikatos priežiūra

- (49) Valstybės narės turėtų garantuoti, kad kaliniams būtų laiku suteikiama medicininė, įskaitant psichologinę, pagalba, kuri jiems yra reikalinga, kad jie galėtų išsaugoti savo fizinę ir psichikos sveikatą. Tuo tikslu valstybės narės turėtų užtikrinti, kad įkalinimo įstaigose vykdoma sveikatos priežiūra atitiktų tokius pačius standartus, kokie yra taikomi nacionalinėje visuomenės sveikatos sistemoje, įskaitant psichiatrinį gydymą.
- (50) Valstybės narės turėtų vykdyti reguliarią medicininę priežiūrą, skatinti skiepytis, dalyvauti atrankinio sveikatos tikrinimo programose, įskaitant atrankines patikras dėl užkrečiamųjų ligų (ŽIV, virusinio hepatito B ir C, tuberkuliozės ir lytiškai plintančių ligų) ir neužkrečiamųjų ligų (ypač vėžio atrankines patikras), po kurių būtų nustatoma diagnozė ir, jei reikia, skiriamas gydymas. Švietimo sveikatos klausimais programos gali padėti gerinti atrankinių sveikatos patikrų rodiklius ir sveikatos raštingumą. Valstybės narės ypač turėtų užtikrinti, kad specialus dėmesys būtų skiriamas kalinių narkomanų gydymui, infekcinių ligų prevencijai ir gydymui, psichikos sveikatai ir savižudybių prevencijai.
- (51) Valstybės narės turėtų reikalauti, kad medicininis patikrinimas būtų atliktas nepagrįstai nedelsiant laisvės atėmimo laikotarpio pradžioje ir po bet kokio perkėlimo.

Smurto ir netinkamo elgesio prevencija

- (52) Valstybės narės turėtų imtis visų pagrįstų priemonių, kad užtikrintų kalinių saugumą ir bet kokios formos kankinimo ar netinkamo elgesio prevenciją. Valstybės narės ypač turėtų imtis visų pagrįstų priemonių, kad užtikrintų, kad kalinimo įstaigos darbuotojai nenaudotų prieš kalinius smurto, su jais nesielgtų netinkamai ir kad su kaliniais būtų elgiamasi geriant jų orumą. Valstybės narės taip pat turėtų reikalauti, kad kalinimo įstaigos ir visų kompetentingų institucijų darbuotojai saugotų kalinius nuo kitų kalinių smurto ar netinkamo elgesio.
- (53) Valstybės narės turėtų užtikrinti šios rūpestingumo pareigos vykdymo ir bet kokios kalinimo įstaigos darbuotojų jėgos panaudojimo priežiūrą.

Ryšys su išoriniu pasauliu

- (54) Valstybės narės turėtų leisti kalinius lankyti jų šeimos nariams ir kitiems asmenims, pavyzdžiui, teisiniams atstovams, socialiniams darbuotojams ir medikams. Valstybės narės taip pat turėtų leisti kaliniams laisvai susirašinėti su tais asmenimis laiškais ir, tiek dažnai, kiek įmanoma, kalbėtis telefonu arba bendrauti kitais būdais, įskaitant neįgaliesiems skirtus alternatyvius ryšio būdus.
- (55) Valstybės narės turėtų suteikti tinkamas patalpas susitikti su lankančiais šeimos nariais vaikų interesus atitinkančiomis sąlygomis, kurios atitiktų saugumo reikalavimus, bet vaikus mažiau traumuotų. Tokie šeimos narių vizitai turėtų užtikrinti galimybę palaikyti reguliarius ir prasmingus šeimos narių ryšius.
- (56) Valstybės narės turėtų apsvarstyti galimybę leisti bendrauti skaitmeninėmis priemonėmis, pavyzdžiui, vaizdo skambučiais, kad, be kitų dalykų, kaliniai galėtų išsaugoti ryšį su savo šeimomis, o ruošdamiesi išleidimui į laisvę kreiptis dėl darbo, lankyti mokymo kursus, ieškoti gyvenamosios vietos.
- (57) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad tais atvejais, kai kaliniams išimties tvarka yra draudžiama palaikyti ryšį su išoriniu pasauliu, tokia ribojamoji priemonė būtų būtina reikalinga, proporcinga ir nebūtų taikoma ilgai.

Teisinė pagalba

- (58) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad kaliniai galėtų veiksmingai naudotis teisininko paslaugomis.
- (59) Valstybės narės turėtų gerbti susitikimų ir kitų formų komunikacijos, įskaitant teisinę korespondenciją tarp kalinio ir jo patarėjų teisės klausimais, konfidencialumą.

- (60) Valstybės narės turėtų leisti kaliniams susipažinti su dokumentais, susijusiais su jų teismo procesu, arba leisti tokius dokumentus laikyti.

Prašymai ir skundai

- (61) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad visi kaliniai būtų aiškiai informuojami apie konkrečioje jo kalinimo įstaigoje taikomas taisykles.
- (62) Valstybės narės turėtų sukurti palankias sąlygas veiksmingai pasinaudoti procedūra, pagal kurią kaliniai galėtų oficialiai ginčyti savo gyvenimo kalėjime aspektus. Valstybės narės ypač turėtų užtikrinti, kad kaliniai galėtų laisvai pateikti konfidencialius prašymus ir skundus dėl elgesio su jais, naudodamiesi tiek vidaus, tiek išorės skundų mechanizmais.
- (63) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad kalinių skundai būtų išnagrinėjami greitai ir kruopščiai ir kad juos nagrinėtų nepriklausoma institucija arba teismas, įgalioti nurodyti taikyti paramos priemonės, ypač priemonės, kuriomis būtų nutrauktas bet koks teisės nebūti kankinamam ir teisės nepatirti nežmoniško ar žeminančio elgesio, pažeidimas.

Specialios moterims ir mergaitėms taikomos priemonės

- (64) Priimdamos sprendimus, turinčius įtakos bet kuriam moterų ir mergaičių kalinimo aspektui, valstybės narės turėtų atsižvelgti į specifinius moterų ir mergaičių fizinius, profesinio mokymosi, socialinius ir psichologinius poreikius, taip pat į sanitarinius ir sveikatos priežiūros reikalavimus.
- (65) Valstybės narės turėtų leisti kalinėms gimdyti ligoninėje, ne kalinimo įstaigoje. Jeigu kūdikis vis dėlto gimsta kalinimo įstaigoje, valstybės narės turėtų suteikti visą reikalingą paramą ir priemones, kad būtų išsaugotas motinos ir kūdikio ryšys ir būtų užtikrinta jų fizinė ir psichikos gerovė, įskaitant tinkamą sveikatos priežiūrą iki gimdymo ir po jo.
- (66) Valstybės narės turėtų leisti kūdikius turinčioms kalinėms gyventi kartu su kūdikiais kalinimo įstaigoje tol, kol tai yra suderinama su vaiko interesais. Valstybės narės turėtų suteikti specialias gyvenamąsias patalpas ir imtis visų pagrįstų vaiko interesus atitinkančių priemonių, kad atitinkamų vaikų sveikata ir gerovė būtų užtikrinta visą baasmės vykdymo laikotarpį.

Specialios užsienio piliečiams taikomos priemonės

- (67) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad užsienio piliečiams ir kitiems specialiųjų lingvistinių poreikių turintiems kaliniams, iš kurių atimta laisvė, būtų suteiktos pagrįstos galimybės naudotis profesionalaus vertimo žodžiu ir rašytinės medžiagos vertimo raštu į tą kalbą, kurią jie supranta, paslaugomis.
- (68) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad užsienio piliečiai nepagrįstai nedelsiant būtų informuoti apie jų teisę prašyti leisti susisiekti su šalies, kurios piliečiai jie yra, diplomatine ar konsuline tarnyba ir jiems turi būti leista naudotis pagrįstomis ryšio priemonėmis.
- (69) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad būtų suteikta informacija apie teisinę pagalbą.
- (70) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad užsienio piliečiai būtų informuoti apie galimybę prašyti, kad jų baasmės vykdymo arba kardomojo kalinimo priemonės būtų perkeltos į jų pilietybės ar nuolatinės gyvenamosios vietos šalį, kaip, pavyzdžiui, numatyta pagal Pamatinį sprendimą 2008/909/TVR ir Pamatinį sprendimą 2009/829/TVR.

Specialios vaikams ir jaunuoliams taikomos priemonės

- (71) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad sprendžiant visus su vaiko kalinimu susijusius klausimus pirmiausia būtų atsižvelgiama į vaiko interesus ir kad priimant sprendimus, galinčius paveikti bet kurį jų kalinimo aspektą, būtų atsižvelgiama į konkrečias jų teises ir poreikius.

- (72) Vaikams valstybės narės turėtų nustatyti tinkamą daugiadisciplinį kalnimo režimą, pagal kurį būtų užtikrinama ir saugoma vaikų sveikata ir jų fizinis, psichikos ir emocinis vystymasis, teisė į mokymąsi ir lavinimąsi, galimybė veiksmingai ir reguliariai naudotis savo teise į šeimos gyvenimą ir dalyvauti programose, kurios skatina jų reintegraciją į visuomenę.
- (73) Bet kokios drausminės priemonės, įskaitant kalnimo vienutėje, suvaržymo priemones ar jėgos panaudojimą, turėtų būti taikomos, jeigu yra būtina reikalingos ir proporcingos.
- (74) Kai tai yra tikslinga, valstybės narės yra raginamos nusikaltėliams jaunuoliams iki 21 metų amžiaus taikyti nepilnamečių kalnimo režimą.

Specialios neįgaliesiems arba sunkios sveikatos būklės asmenims taikomos priemonės

- (75) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad neįgaliesiems ar sunkios sveikatos būklės asmenims būtų suteikiama reikiama jų specialiuosius poreikius ir nacionalinėje visuomenės sveikatos sistemoje teikiamą priežiūrą atitinkanti priežiūra. Valstybės narės ypač turėtų užtikrinti, kad asmenims, kuriems diagnozuota su psichikos sveikata susijusi sveikatos būklė, būtų suteikta specializuota profesionali pagalba, jeigu reikia, specializuotose institucijose ar specialiuose medicų prižiūrimuose kalnimo įstaigos skyriuose, ir kad prireikus būtų užtikrintas kalinių sveikatos priežiūros tęstinumas rengiantis paleidimui į laisvę.
- (76) Nustatydamos materialines kalnimo sąlygas ir režimus, valstybės narės turėtų ypač rūpintis, kad būtų patenkinti neįgalių ar sunkios sveikatos būklės kalinių poreikiai ir užtikrintas prieinamumas. Prie to reikėtų priskirti būtinybę suteikti tokiems kaliniams galimybę užsiimti tinkama veikla.

Specialios priemonės, skirtos kitiems specialiujų poreikių turintiems ar pažeidžiamiems kaliniams apsaugoti

- (77) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad įkalinti asmenys nebūtų dar labiau marginalizuojami dėl jų seksualinės orientacijos, rasinės ar etninės kilmės, religinių įsitikinimų ar kitu pagrindu.
- (78) Valstybės narės turėtų imtis visų pagrįstų priemonių, kad užkirstų kelią bet kokiam smurtui ar kitam netinkamam kalnimo įstaigos darbuotojų ar kitų kalinių elgesiui, tiksliau, fizinei, psichinei ar seksualinei prievartai prieš asmenis dėl jų seksualinės orientacijos, rasinės ar etninės kilmės, religinių įsitikinimų ar kitu pagrindu. Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad tokio smurtinio ar netinkamo elgesio rizikos atvejais būtų taikomos specialios apsaugos priemonės.

Tikrinimas ir stebėjimas

- (79) Valstybės narės turėtų sukurti palankias sąlygas nepriklausomai institucijai vykdyti reguliarius patikrinimus ir įvertinti, ar kalnimo įstaigos yra administruojamos laikantis nacionalinės ir tarptautinės teisės reikalavimų. Valstybės narės ypač turėtų suteikti galimybę nekliudomai į kalnimo įstaigas patekti Europos komiteto prieš kankinimą ir nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą ir Nacionalinio prevencinių mechanizmų tinklo atstovams.
- (80) Valstybės narės turėtų leisti į kalnimo įstaigas patekti nacionalinių parlamentų nariams ir yra skatinamos tokią pačią galimybę suteikti Europos Parlamento nariams.
- (81) Valstybės narės taip pat turėtų apsvarstyti galimybę pagal teisėjų, prokurorų, gynybos advokatų teisinio mokymo programas rengti reguliarius jų vizitus į kalnimo įstaigas ir kitus kalnimo centrus.

Specialios radikalizacijos kalėjimuose mažinimo priemonės

- (82) Valstybės narės yra raginamos atlikti pradinį rizikos įvertinimą ir kaliniams, kurie yra įtariami arba kaltinami padarę teroristinius ir smurtinio ekstremizmo nusikaltimus, nustatyti tinkamą kalnimo režimą.

- (83) Remiantis tuo rizikos įvertinimu, tokie kaliniai gali būti laikomi kartu atskirame teroristų kalinimo skyriuje arba gali būti kalinami kartu su kitais kaliniais. Antruoju atveju valstybės narės turėtų užtikrinti, kad tokie asmenys negalėtų tiesiogiai bendrauti su ypač pažeidžiamais kaliniais.
- (84) Valstybės narės turėtų užtikrinti, kad kalėjimo administracija ir toliau reguliariai vertintų riziką (kalinimo pradžioje, kalinimo laikotarpiu ir prieš išleidžiant kalinius, kurie įtariami padarę teroristinius ar smurtinio ekstremizmo nusikaltimus arba buvo už tai nuteisti, į laisvę).
- (85) Valstybės narės yra skatinamos organizuoti bendrus visiems darbuotojams skirtus mokymus ir rengti specializuotus darbuotojus, kad jie galėtų anksti atpažinti radikalizacijos požymius. Valstybės narės taip pat turėtų apsvarstyti galimybę leisti veikti tinkamam skaičiui gerai parengtų įvairioms religijoms atstovaujančių kalėjimo kapelionų.
- (86) Valstybės narės turėtų įgyvendinti priemones, pagal kurias kalėjimuose būtų numatytos rehabilitacijos, deradikalizacijos ir skatinimo nedalyvauti nusikalstamoje veikoje programos, skirtos kaliniams, kuriuos ruošiamasi išleisti į laisvę, ir programos po išleidimo į laisvę, pagal kurias būtų skatinama kalinių, nuteistų už teroristinius ir smurtinio ekstremizmo nusikaltimus, reintegracija.

STEBĖJIMAS

- (87) Valstybės narės turėtų informuoti Komisiją, kokių veiksmų ėmėsi pagal šią rekomendaciją, per 18 mėnesius nuo jos priėmimo. Remdamasi šia informacija, Komisija turėtų stebėti ir vertinti priemones, kurių ėmėsi valstybės narės, ir per 24 mėnesius nuo jų priėmimo pateikti ataskaitą Europos Parlamentui ir Tarybai.

Priimta Briuselyje 2022 m. gruodžio 8 d.

Komisijos vardu
Didier REYNDERS
Komisijos narys
